

Nous tipus i varietats de monedes catalanes

J. VALL-LLOSERA I TARRÉS

Un dels aspectes més apassionants de la numismàtica és la possibilitat de descobrir tipus i varietats encara desconegudes. Passen els anys i, tot i les recerques minucioses, encara tot sovint tenim la satisfacció de trobar-nos encarats a una varietat de llegenda, a una estampa inconneguda o, el que és més sorprenent i alhora més satisfactori, a un tipus nou, completament desconegut.

En aquest article ens plau de presentar set novetats que van des de la senzilla varietat de llegenda, poc comú a la numismàtica catalana, fins al tipus completament nou. Ho anirem exposant seguint un ordre cronològic.

VARIETATS A LA MONEDA URGELLESA

És ben sabut que els diners de Ponç de Cabrera, juntament amb les pugeses de Teresa d'Entença són avui les monedes més abundants de les que es van emetre al comtat d'Urgell. En el primer cas, l'abundància es deu a una gran troballa i en el segon, a afloracions reiterades. Tot sembla indicar, doncs, que hi hagué unes fabricacions importants, i això afavoreix sempre l'aparició de varietats. En aquest cas, però, malgrat la publicació del recent llibre d'Anna M. Balaguer¹ no hi ha hagut afegits a les varietats de Ponç de Cabrera, ja donades a conèixer per M. Crusafont.² Nosaltres hem trobat les següents varietats:

1. Anna M. BALAGUER, *Història de la moneda dels comtats catalans*, Barcelona, 1999.

2. M. CRUSAFONT I SABATER, *Numismática de la Corona Catalanoaragonesa medieval*, Madrid, 1982 i *Acuñaciones de la Corona Catalanoaragonesa y de los Reinos de Aragón y Navarra*, Madrid, 1992.

1. Diner de Ponç de Cabrera (1236-1243)

Com la varietat Crus-126 i la Bal-131.2, és a dir amb COMES no nexat i amb VRGELLENSIS, però en el nostre cas amb la N sense travesser.

Pes: -g Ø: 17 mm Inèdit Làmina núm. 1

2. Diner de Ponç de Cabrera (1236-1243)

Com l'anterior, però amb la darrera S dreta. Recordem que aquesta varietat apareix sempre amb les dues S ajagudes.

Pes: (-)g Ø: 17 mm Inèdit Làmina núm. 2 (incomplet)

3. Diner de Ponç de Cabrera (1236-1243)

Com la varietat de Crus-126.2 o 126.3 i la Bal-131.1 o la 131.3, és a dir, amb el ME de COMES nexat i la forma VRGELLESIS. En el nostre cas la N de PONCI és al revés, és a dir amb el travesser de baix a dalt. En coneixem dos exemplars:

Pes: (-)g Ø: 16 mm Inèdit Làmina núm. 3 (incomplet)

Pes: 0,52 g Ø: 16 mm Inèdit Làmina núm. 3a

És possible que els autors anteriors no s'hagin adonat d'aquestes petites diferències, però davant de la gran regularitat de la majoria de les monedes catalanes, creiem que val la pena de consignar-les.

Pel que fa a la peça de Teresa d'Entença, la varietat és força notable:

4. Pugesa incusa de Teresa d'Entença comtessa d'Urgell i vescomtessa d'Àger

Com la varietat Crus-131 i la Bal-136, és a dir, amb escut arrodonit i les lletres gòtiques, però amb la M del COM final capgirada.

Pes: -g Ø: 14 mm Inèdit Làmina núm. 4

Reproduïm les peces a mida real i ampliades al doble, a fi de que es puguin apreciar aquests detalls.

CAVALL DE NÀPOLIS DE FERRAN I AMB MARCA T

Sempre ens ha semblat que les sèries monetàries emeses a Nàpols durant el període de sobirania catalana excel·leixen pel seu art i constitueixen una fita entre els amonedaments de la corona Catalanoaragonesa. No cal dir que la presència del corrent renaixentista i la cura amb què els sobirans catalans varen triar els seus

gravadors foren factors bàsics d'aquest bon resultat. Però cal també assenyalar l'originalitat dels temes escollits: l'escena de la coronació de Ferran I de Nàpols, sant Miquel matant el drac-dimoni o el llibre en flames de Frederic III, tots ells adients per a creacions originals.

La peça que presentem no té l'espectacularitat de les que hem esmentat. Amb tot, es pot apreciar en l'anvers dels populars cavalls napolitans una clara inspiració en els antoninians imperials romans més tardans, amb la seva típica corona radiada.

Pel que fa a la descripció, es tracta d'un cavall encunyat a Nàpols sota el regnat de Ferran I de Nàpols (1458-1494). La moneda és del grup que té exerg al revers, però on hi hauria de figurar la marca, en el nostre cas una T, hi ha una rosa més grossa entre les dues que solen acantonar aquesta lletra. La T es troba sobre la línia de l'exerg, just davant del cavall. La sèrie de tres roses desiguals és semblant a la del mig carlí o ermini tipus Crus-1041. A més, hi ha, com és habitual, una altra rosa damunt del cavall. La descripció completa és la següent:

Cavall d'aram de Ferran I de Nàpols (1458-1494)

a/ FERRANDVS ^{oooo} REX	Testa coronada mirant a la dreta
r/ E-QVITAS ^o REGNI	Cavall passant a la dreta i davant seu una T. Tres roses a l'exerg, la del mig més gran.

Pes: 1,747 g Ø: 19 mm Làmina núm. 5

Aquesta peça no és pròpiament inèdita perquè ja va ésser recollida per Cagiati i apareix a la bibliografia italiana posterior, però, probablement per inadvertència, no fou recollida a la bibliografia peninsular, en concret als catàlegs de Crusafont.³ En qualsevol cas, es tracta d'una varietat rara.

DINER DE GIRONA DE FELIP I AMB BUST A L'ESQUERRE

Semblaria que tot ha estat ja dit sobre els diners de Girona, però la peça que ara presentem sembla indicar el contrari.

Es tracta d'un diner a nom de Felip i sense la lletra G en el bust, atribuïble, per tant, a Felip I, però que a diferència de tots els coneguts fins ara d'aquest sobirà té l'efígie que mira a l'esquerre. La descripció és la següent:

3. La peça apareix en els clàssics: M. CAGIATI, *Le monete del Reame delle Due Sicilie*, Nàpols, 1911, vol. I, núm. 35, i al *Corpus Numorum Italicorum*, vol. XIX, Roma, 1940, núm. 1068.

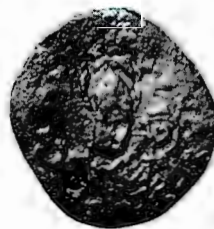
5

6

7

7a

Diner d'aram de Girona. Felip I (1556-1598)

a/ PHI... Efígie coronada que mira a l'esquerre.
 r/ (rastres de llegenda) Armes de Girona; una petita G a sobre.

Pes: 0,83 g Ø: 10 mm (retallada) Inèdit Làmina núm. 6

Es tracta d'una peça retallada, però que conté les dades suficients per a poder plantejar l'atribució. La seva bona factura i la correcció de les lletres no fan pas suposar que sigui una de les nombroses falsificacions que es feren en el seu temps.

A l'anvers és on hi trobem tota la informació. S'hi llegeix bé PHI... i, per tant, podem assegurar que és a nom de Felip. Examinant curosament el bust -els trets de l'efígie, cella, ull, nas, boca, cabell, corona i vestimenta-, tot es igual que el diner de Felip I, varietat Crus-1567, només que en aquest cas mira a l'esquerre. Tampoc porta la G al coll, pròpia dels diners de Felip II.⁴

Per tant, es podria tractar del primer tipus encunyat per Felip I i que hauria pres per model els diners amb bust mirant a l'esquerre dels seus predecessors Carles I i Ferran II.

DINER DE CAMPRODON AMB BUST DE FELIP I

Sens dubte, aquesta és la novetat més important entre totes les que presentem.

Per tots és coneguda l'extremada raresa de les peces fabricades a la vila de Camprodon. Botet i Sisó només publicava un dels tipus a la seva monumental *Les monedes catalanes*⁵, i van haver de passar més de seixanta anys fins que Joan Baucis, en una nadala, ens donés a conèixer la peça de cinc sous d'argent.⁶ Aquestes dues peces omplien l'espai de la Guerra dels Segadors. Posteriorment, l'any 1986 es donava a conèixer un tercer tipus, un diner que es suposava també del mateix període.⁷ Avui, però, amb exemplars més ben conservats, s'ha apreciat una gran diferència d'estil i sembla probable que sigui anterior. Com que actualment continuen sense tenir dades documentals sobre els amonedaaments de Camprodon, la seva extensió fora de la Guerra dels Segadors és força sorprenent i obre una nova perspectiva per a la història monetària d'aquesta vila.

4. Vegeu M. CRUSAFONT I SABATER, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990.

5. J. BOTET I SISÓ, Barcelona, 1908-1911.

6. Joan BAUCIS, Nadala del 1975. Recollida després per altres autors.

7. M. CRUSAFONT; J. ESCUDERO, «Camprodon, Granollers, Puigcerdà i Valls: tres tipus inèdits i una rectificació», *Acta Numismàtica*, 16, 1986, p. 175-190. Darrerament s'ha considerat una datació anterior. Vegeu M. CRUSAFONT i col·laboradors, *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors*, Barcelona, 2001.

Avui, ja en el nou mil·lenni, podem aportar un nou tipus que confirma que la sèrie monetària de Camprodon és prou més àmplia i important del què hom hauria pogut suposar. Segons Carreras Candi, almenys des del 1513, Camprodon fou cap de vegueria i això pot ajudar a explicar la importància de la població, que avui és molt menys evident.⁸

La descripció de la peça és la següent:

Diner d'aram a nom i amb el bust de Felip

a/ (rastres de llegenda)	Effigie i bust de Felip mirant a la dreta.
r/ ...(C)A(M)...	Effigie frontal de bisbe, nimbada, probablement amb un bàcul a l'esquerra.

Pes: 0,49 g Ø: 12 mm Inèdita Làmina núm. 7

El bust reial de l'anvers sembla el de Felip I. La seva tipologia és idèntica que la de les peces encunyades en els seus dominis europeus: Milà, Brabant, Flandes, etc. De tota manera, també cal tenir present que aquest tipus de bust perviu en els croats de Barcelona fins als temps de Felip III (IV).

Al revers hi trobem l'estampa dels altres dos diners de Camprodon, és a dir, la del bisbe de sant Patllari de front, una estampa força inusual a les monedes catalanes de l'edat moderna, per bé que en aquest cas sembla que manquen les lletres S-P als costats. Les restes de llegenda sembla, però, que fan prou segura l'atribució a Camprodon.

Tot plegat convenç que la peça és anterior a la Guerra dels Segadors i queda demostrat que, abans d'aquest conflicte bèl·lic, Camprodon ja feia moneda. Per les seves dimensions i pes pensem que es tracta d'un diner, més que no pas d'un ardit.

Addenda

Quan aquest article es troba ja en fase de proves ha aparegut un segon exemplar, més ben conservat, del diner que atribuïm a Camprodon.

És igual que el que havíem descrit, amb un pes de 1,22 g i permet unes lectures més extenses. A l'anvers s'hi arriba a llegir «...AN...», segurament corresponent a la part final d'una llegenda del tipus «FILIPVS REX HISPANIARVM» o semblant, certament abreujada. El canvi més important es produïeix però, a l'anvers, on en comptes de la lletra A i unes traces que ens feien suposar «CAMPRO-

8. Recollim aquesta informació de l'obra *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona, 1937, p. 26.

DON», hi llegim: «...SIVS.EPISCO...» (vegeu núm. 7a de la làmina). Sembla probable que la llegenda comenci amb una S i que abans del «...SIVS» hi hagi la A que vèiem clara a l'altre exemplar. Llavors diria «+S...ASIVS.EPISCO(PVS)». Per tant, la llegenda d'aquesta cara no faria al·lusió a Camprodon sinó al seu patró sant Patllari i la llegenda marginal equivaldria a les lleters S-P que trobem en els diners fins ara coneguts. La troballa dels dos exemplars a Catalunya i la singularitat de les monedes amb figures episcopals reblaria l'atribució a Camprodon, malgrat el canvi de llegenda.

Hi ha, però, una dificultat. El nom de sant Patllari es llatinitza en la forma «PALLADIVS», mentre que a la peça hi llegim «...ASIVS». Es tracta d'una llatinització incorrecta de la forma «PALLASIVS» o semblant? És possible, però malauradament no ho podem assegurar. Dins de l'àmplia gamma d'emissions a nom dels reis Felip només hem trobat una altra alternativa: les peces de Milà a nom i amb l'efígie de sant Ambròs. És cert que amb la part visible del nou exemplar podríem arribar a «AMBROSIVS», però llavors no hi encaixa la A, ben visible a l'altre exemplar. D'altra banda, no hem trobat aquest tipus en cap dels nombrosos catàlegs de la menada milanesa. Per tant, ens mantenim en la primera hipòtesi d'atribució, a l'espera d'un nou exemplar que ens permeti una lectura completa.